boven: Boerenfamilie voor Torenhuis ca 1930, tonmolen | onder: Amathystzwam, noordzijde Wildrijk, vleermuis, brede stekelvaren |

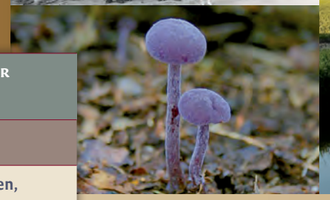

Het Wildrijk en de rel

Vroeger werd het Wildrijk omgeven door graslanden en nollen, nu door diep ontwaterd bollenland. Hier leven soorten van oudere bossen zoals de rijk geurende wilde hyacinten, paddenstoelen en vleermuizen, die in de rest van de Noordkop schaars zijn. Op kaarten van rond 1700 is de huidige geometrische vorm van dit kleine landgoed al te zien. Sinds 7 juni 1940 is het in eigendom van Landschap Noord-Holland.

DE REIS WAARD, SOMS UNIEK	BIJZONDER
* * *	*
‣ landgoed met bosaanplant teruggaand op 17e eeuw in een ooit kale en natte polder met nollen	‣ voorjaarsbloemen, vleermuizen, reddingsplan met duinwater

De bedijking van de Zijpe, gereed in 1597, viel samen met de opkomst van ons land als grootste handelsnatie ter wereld. Amsterdamse kooplieden investeerden ook hier hun fortuin. Velen bouwden een 'camer', een stenen aanbouw aan de doorgaans houten boerenwoningen om incidenteel in de Zijpe te kunnen verblijven. Na 1650 lieten ze 'Herenhuizen' bouwen. Meestal hadden deze buitenverblijven een 'plantagie': een boomgaard en een moestuin, vaak ook een lusttuin of een 'sterrebos' die toen in de mode waren. Met name langs de Grote Sloot waren ze te vinden, waar ook de beste landbouwgrond lag. Ook langs de Ruige, de Belkmerweg, de Korte Bosweg en de Keinsmerweg lagen buitens, waarvan alleen 'Ananas' en 'Wildrijk' zijn overgebleven. In diezelfde tijd verschenen in de Noord-Zijpe ook eendenkooien.

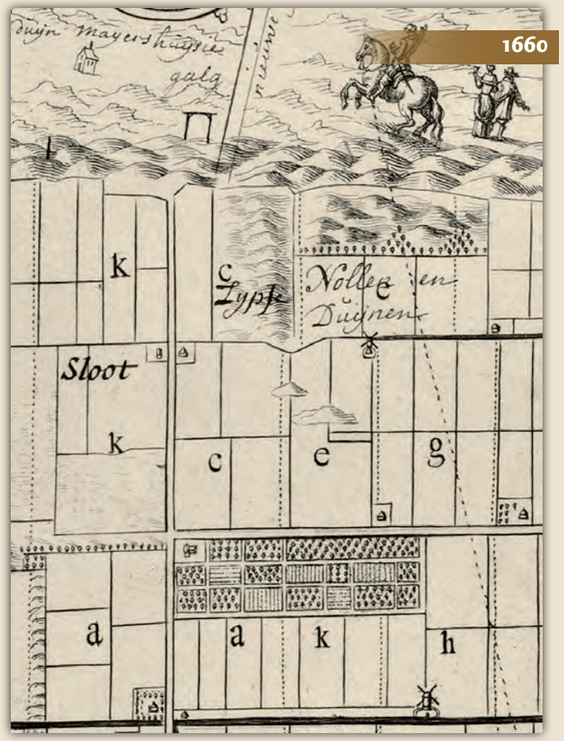

Het Wildrijk en omgeving op de kaart van Zoutman (1660, met aanvullingen uit 1722). Bosschages en landerijen met een voor die tijd kenmerkende geometrische landschapsstijl. Evenwijdige lanen en donkere slootjes doorsnijden het bos, de meest westelijke laan ligt het hoogst.

'Plantagie Het Wildrijck' werd omstreeks 1620 aangelegd op de slechtste, zandige gronden van de Polder Zijpe. Waarschijnlijk diende de eerste aanplant van bomen op deze nollen om de landerijen tegen stuifzand te beschermen. Het bosgedeelte aan de westrand – de originele windsingel – komt ook het meest overeen met de bosvegetatie die van nature op nollen groeit en vrijwel nergens meer te zien is, namelijk een bos met eiken, berken en brede stekelvarens. In 1630 liet Henric Hoogkamer, koopman te Amsterdam en bewindvoerder van de West-Indische Compagnie, hier zijn buitenhuis bouwen. Rond 1685 gaf toenmalig eigenaar Leonard Ras het buiten zijn naam.

In de 18e eeuw was mr. Jacob van Strijen, bewindvoerder van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (V.O.C.), eigenaar. Hij liet in 1744 een schip bouwen dat de naam Wildrijk droeg. Uit deze eeuw bleef een tot jagershuisje verbouwde opstal over dat tot in de 20e eeuw praktisch ongewijzigd bleef en bekend werd als *'het Torenhuisje'* vanwege het hoge steile pannendak en helaas gesloopt in 1973.
Het jachtbos werd in de eerste helft van de 19e eeuw verhuurd. Men schoot in en rond het bos vooral hazen, fazanten en patrijzen. Verder beperkte de exploitatie zich tot het kappen van hakhout. In de westrand van het bos, tevens windkering, staan tot op heden korte stammen van knoestige, door de wind kromgetrokken eiken en sleedoorns.
In 1940 deed eigenaar Graaf Bentinck het gebied van exact 17,25 ha voor 19.000 gulden van de hand aan Het Noordhollands Landschap. In de Tweede Wereldoorlog werden er bunkers aangelegd. Hier werden in 1943 Turkestaanse soldaten in Duitse krijgsdienst gelegerd. Ze vulden, in de Hollandse nacht, de polder met Oost-Aziatisch gezang. Een van de bunkers is nu ingericht voor vleermuizen en in het bos hangen vleermuiskasten. Vele zeldzame vleermuizen (ook internationaal gezien) zoals meervleermuis, ruige dwergvleermuis, grootoorvleermuis en rosse vleermuis zijn waargenomen met een batdetector. Met name de watervleermuis heeft de bunker ontdekt.
Vroeger nestelden in het bos onder meer boomvalk, ransuil, grauwe vliegenvanger en grote lijster. Boomvalk en ransuil hebben het zwaar sinds de havik in de duinen verscheen. De ontwikkelingen in de vogelstand weerspiegelen de ontwikkelingen in het Wildrijk zelf: van hakhoutbos met open plekken met wielewaal, spotvogel en nachtegaal, naar een meer gesloten, oud bos waarin deze soorten veel minder voorkomen.

Flora en paddenstoelen

Het Wildrijk is een 'park-stinsebos', een rijk en open eikenbos met berk, esdoorn, grauwe abeel, linde, esdoorn, kurkiep, hazelaar, en veel voorjaarsplanten tussen de brede stekelvarens zoals maarts viooltje en lelietje-van-dalen. Op verschillende plekken staan stinsenplanten (verwilderde bolgewassen die eeuwen geleden in landgoederen werden aangeplant) zoals dichtersnarcis, voorjaarszonnebloem, gewone en knikkende vogelmelk. Eind april bloeien de roze en blauwe wilde hyacinten. Bijzonder zijn ook bleeksporig bosviooltje en bosaardbei. Ook staan er een paar grote pollen bosanemonen. Naast een grote rijkdom aan mossoorten waaronder het kussentjesmos, zijn er vele paddenstoelen te vinden zoals de gele aardappelbovist en een bedreigde paddenstoelensoort die daar weer op parasiteert: de kostgangerboleet. Enkele algemeen voorkomende soorten die – tot wederzijds voordeel – via hun schimmeldraden verbonden zijn met de wortels van levende bomen, zijn de roodbruine slanke amaniet, gele knolamaniet, kastanjeboleet en de amethistzwam. Opvallende soorten die dood hout helpen verteren zijn gele trilzwam en eikenbloedzwam. Een op de bodem groeiende verteerder van blad is witte koraalzwam en de vaak in heksenkringen groeiende roodbruine schijnridderzwam. De onmiskenbaar naar aas geurende grote stinkzwam steekt er ook vaak de hoed boven de grond. Op een dode, op de grond liggende berkenstam werd in 1997 echte tonderzwam waargenomen, voor het eerst zo ver noordwestelijk in Nederland.

Reddend duinwater

De overwoekering door bramen die overal zichtbaar is, heeft mede te maken met de lage grondwaterstand in het omringende, lage bollenland: het Wildrijk heeft last van verdroging. Om het bos toch voldoende vochtig te houden is in 1987 een verbindingssloot tussen het bos en de duinvoet gegraven die schoon water aanvoert dat spontaan vanuit de duinen wegvloeit (12 liter/sec). Het stroompje begint aan de voet van de duinen en zoekt tussen asfalt, caravans en bebouwing een weg door het landschap. Op 400 meter van de duinvoet bereikt het water het Wildrijk. Het wordt daar stromend gehouden met een tonmolen, die het water een halve meter hoger de bosslootjes in laat stromen. Incidentele waarnemingen van bedreigde soorten als kleine modderkruiper (een vis), de ook uit het Zwanenwater bekende waterspitsmuis en de aan helder water gebonden schrijvertjes, maken het Wildrijk ook voor de aan water gebonden fauna tot iets speciaals.

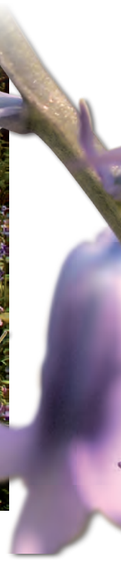

Deze wilde hyacintjes hebben vele prachtige namen, 'Blue-bell', 'Hasenglöckchen' of 'hazenklokje'. Ze worden tot 40 cm hoog en staan bij voorkeur in humeuze, vochtige bosgrond. Als dit bolgewas tientallen jaren de tijd krijgt, ontstaan door uitzaaien hele tapijten. De soort is talrijk aan de binnenduinrand van Kennemerland en ook in eendenkooien. Echt wild zijn deze planten niet, want ze worden beschouwd als een kruising van de oorspronkelijke, echt wilde *Hyacinthoides non-scripta* met de niet geurende *Hyacinthoides hispanica*, die in ons land al vroeg is geïmporteerd. Deze krachtige hybride, *Hyacinthoides ×massartiana* heeft brede bladeren (1,5 - 4 cm) en bloemen met blauwachtige meeldraden. De oorspronkelijke wilde soort heeft een blad van 0,3 tot 1 cm breed. Bijv. te zien op Voorne.

Uit: Duinen en mensen Noordkop en Zwanenwater (2011) © Uitgeverij Natuurmedia, Amsterdam

Bestel dit boek op http://duinenenmensen.nl/bestellen-boekenserie-duinen-en-mensen/